

Gipuzkoako hizkuntzen mapa: hizkuntza-aniztasunaren azterketa, euskara biziberritzearen testuinguruan

El mapa lingüístico de Gipuzkoa: análisis de la
diversidad lingüística en el contexto de la revitalización
del euskera

La carte linguistique du Guipuzcoa : analyse
de la diversité linguistique dans le contexte de la
revitalisation de la langue basque

Map of the languages of Gipuzkoa: an analysis of
linguistic diversity in the context of the revitalization
of the Basque language

URANGA, Belen
Soziolinguistika Klusterra
b.uranga@soziolinguistika.eus

Noiz jaso: 2021-01-12
Noiz onartua: 2021-03-09

Euskera. 2020, 65, 2. 579-604. Bilbo
ISSN 0210-1564

Gipuzkoako hizkuntza-aniztasunaren mapak azaltzen du Gipuzkoako biztanleek zein hizkuntza hitz egiten dituzten euskara, gaztelania eta ingelesa ez direnak. EUSTATEk argitaratzen dituen biztanleriaren udal-eroldako datuen azterketa eginez, jatorri atzerritarreko biztanleriaren banaketa erakutsi da, artikulua honetan herrialde- eta eskualde-mailan, nahiz eta udalerri-mailako banaketa egitasmoak argitaratu duen webgunean kontsulta daitekeen. Azterketaren emaitzak erakusten du Gipuzkoan badirela 10 hizkuntza 1.000 hitzun baino gehiago izan ditzaketenak, eta 120 hizkuntza inguru hitzun-kopuru txikia dutenak. Ikerketa kualitatiboaren emaitzek erakutsiko dutenaren zain, proposatzen den hizkuntzen banaketa hipotesi-mailan hartu beharrekoa da.

Gako-hitzak: immigrazioa, hizkuntza-aniztasuna, kultura-aniztasuna, kulturartekotasuna, biztanleria.

El Mapa de la diversidad lingüística del euskera en Gipuzkoa explica la lenguas habladas por los habitantes de Gipuzkoa y que no son ni el euskera, ni el castellano, ni el inglés. Haciendo un análisis de los datos del padrón municipal que publica el EUSTAT, este artículo ha mostrado la distribución de la población de origen extranjero a nivel provincial y comarcal, si bien es cierto que los datos a nivel municipal se pueden consultar en la web de este proyecto. Los resultados del análisis muestran que en Gipuzkoa existen 10 lenguas que pueden tener más de 1.000 hablantes, y otras 120 lenguas con un porcentaje menor de hablantes. A la espera de lo que muestren los datos de la investigación cualitativa, la distribución lingüística que se propone hay que tomarla a nivel de hipótesis.

Palabras-clave: inmigración, diversidad lingüística, diversidad cultural, interculturalismo, población.

La carte de la diversité linguistique du basque montre quelles sont les langues parlées par les habitants du Guipuzcoa et qui ne sont ni le basque, ni l'espagnol, ni l'anglais. Après une analyse des données du recensement municipal publié par EUSTAT, cet article montre la répartition de la population d'origine étrangère au niveau provincial et régional, les données municipales pouvant être consultées sur le site du projet. Les résultats de l'analyse montrent qu'au Guipuzcoa sont présentes 10 langues qui sont parlées par plus de 1000 locuteurs et 120 autres langues avec un pourcentage plus faible de locuteurs. En attendant les résultats de la recherche qualitative, il convient de considérer la répartition linguistique comme une hypothèse.

Mots-clés : immigration, diversité linguistique, diversité culturelle, interculturalité, population.

The Map of Linguistic Diversity in Gipuzkoa shows languages spoken by the people of Gipuzkoa other than Basque, Spanish and English. An analysis of the municipal population

census data published by EUSTAT shows the distribution of the population of foreign origin is given in this article at national and regional level; this is also available on the website published by the municipal distribution plan. The results of the study show that there are 10 languages in Gipuzkoa that may have more than 1,000 speakers, and about 120 languages with a small number of speakers. Pending what the results of the qualitative study will show, this proposed language distribution is to be taken as hypothetical.

Keywords: immigration, linguistic diversity, cultural diversity, interculturalism, population.

1. Sarrera

Euskal Herriko gainerako herrialdeetan bezala, Gipuzkoan gero eta handiagoa da migrazio-mugimenduen ondoriozko hizkuntza-aniztasuna. Herrialdera XXI. mende hasiera honetan heltzen ari den biztanleria gero eta ugariagoak bertako hizkuntza-egoera modu esanguratsuan aldatu du. Eta hala jarraituko du aurrerantzean ere, zalantza handiegirik gabe.

Ez da berria migrazio-mugimenduek Euskal Herriko hizkuntza-egoeran eragina izatea; lehendik ere hala gertatu zen XX. mendean, Gipuzkoari dagokionez bigarren erdialdean, batez ere. Orduko hartan, hizkuntza-egoeraren aldaketa gaztelania elebakarreko biztanleriaren etorrerak eragindakoa izan zen. Perspektiba soziolinguistiko batetik begiratuta ez legoke gaizki gertakari hori duela 50 urte jada formulatutako bizi-indar etnolinguistikoaren teoriaren baitan kokatzea (Gilles, Bourthis Taylor 1977). Alegia, hizkuntza hegemonikoan hitz egiten zuten biztanle elebakarrak heldu ziren, bertakoa izan arren euskara baztertua zegoen lurraldera, tokian tokiko balio demografikoak eta linguistikoak sakonki aldatuz. Gipuzkoan, esate baterako, euskararen belaunaldiz belaunaldiko transmisioa hibatzen hasia zegoen –zenbait lekutan baita eteten hasia ere–, eta erabileraren beherakada hainbat lekutan ia erabatekoa zen, bazterketa horren ondorioz. Beraz, migrazio-mugimenduen eragina aztertzeke merezi du arreta jartzea hizkuntzaren bizi-indar etnolinguistikoan eragina duten gainerako aldagai soziolinguistikoetan, alegia, balio demografikoetan ez ezik, garai hartan euskarak (hizkuntza eta hizkuntza-komunitate bezala) eremu ofizialean zuen lekuan (edo leku gabezia), eta komunitatearengan zuen balioan (kulturala edota sinbolikoa).

Izan ere, gaur egungo migrazio-mugimenduen errealitateak ezaugarri oso desberdinak ditu: kopuru absolutuen aldetik, jatorri-estatuen aniztasunaren aldetik, jatorrizko kultura- eta hizkuntza-aniztasunaren konplexutasunaren aldetik. Eta, desberdina da oso egungo egoera soziolinguistikoa, euskararen hizkuntza-komunitatearen ikuspegitik: aintzat hartu behar diren aipaturiko aldagai horiei guztiei erreparatuz gero, are eta egoera konplexuagoaren aurrean gaude.

Beraz, erronka oso handia dugu, alde batetik, fenomeno konplexu hori zehatz-mehatz ikertzeko, kasu honetan, migrazio-mugimenduen egoerari

dagokionez; eta, bestetik, ikuspegi propositibo batetik begiratuta, kultura-eta hizkuntza-aniztasunaren errealitatearen azterketatik kulturartekotasunean oinarrituko den kudeaketa baten aurrean kokatzeko (Giménez 2010), betiere, euskararen biziberritze-prozesua erdigunean jarritz.

Kontuan izan behar da ordea, hizkuntza-aniztasunari buruzko datuak biltzeko ez dagoela ezarrita immigrazioko populazioaren hizkuntzen berri jasotzeko protokolo edo era sistematikorik, eta, beraz, ez dagoela zehazki jakiterik zein diren jatorri atzerritarreko biztanleek hitz egiten dituzten hizkuntzak; soilik, orain artean egindako ikerketa kuantitatiboek ahalbidetzen dute hizkuntza-aniztasunaren inguruko hipotesiak planteatzea, eta horien arabera banaketa geografikoa proposatzea.

Artikulu honetan *Gipuzkoako hizkuntza-aniztasunaren mapa* proiektuan aztertutako datuen emaitzak eskainiko dira, biztanleriaren jatorriari buruzko datuetan arreta jarritz, zehazteko zein diren Gipuzkoako hizkuntza-aniztasunaren inguruko hipotesiak.¹

2. Gipuzkoako hizkuntza-aniztasunaren mapa proiektua

Gipuzkoako hizkuntza-aniztasunaren mapa Soziolinguistika Klusterra Gipuzkoako Foru Aldundiaren ekimenez egiten ari den proiektua da. Aldundiak 2017-2019 eperako prestaturiko *Aniztasuneko Bizikidetzarako Foru Planak* bere ikerketa-esparruan identifikatu zuen mapa hau osatzea, “Informazio eguneratua izatea, aniztasuna kudeatzeko premiak hobeto identifikatzeko” helburuarekin. Helburu horri jarraiki, proiektu honek honela zehaztu zituen bi xede nagusiak:

1. Euskara, gaztelania eta ingelesa ez diren Gipuzkoako hizkuntzen mapa osatzea. Kontuan izan behar da hiru hizkuntza horiek hizkun-

¹ Egitasmoak badu kudeaketarako proposameneko atal berezitua, baina artikulu honetan ez dugu aukerarik izan horren berri emateko. Interesa izanez gero jo beza irakurleak Gipuzkoako Foru Aldundiaren Berdintasun sailera: <https://www.gipuzkoa.eus/eu/web/hizkuntzaberdintasuna/gipuzkoakohizkuntzak/aurkezpena> edo Bizikidetzatza sailera: <https://www.gipuzkoa.eus/eu/web/bizikidetzatza/gipuzkoakohizkuntzak/aurkezpena>

tza-aniztasunaren inguruko tratamendu berezitua eskatzen dutela, euskarak eta gaztelaniak euren izaera ofizialarengatik, eta ingelesak hezkuntza sistema formalean eta ez formalean duen pisuarengatik.

2. Hizkuntza-aniztasunaren kudeaketa egokiaren helburuarekin esku-hartzerako ildoak proposatzea, euskararen biziberritze-prozesua erdigunean kokatuz.

Gipuzkoako hizkuntza-aniztasunaren mapa abian dagoen proiektu bat da. Artikulu honetan zehaztasunez azaltzeko tarte ez dugun arren, garrantzi berezia du aipatzeak bi esparrutan egiten ari zaiola jarraipena proiektu honi. Alde batetik, 2019ko datuekin bilakaerak begiratzuz, egoeraren ezagutzan sakontzeko aukera izango dugu, ez soilik Gipuzkoan, baizik eta baita Euskal Autonomi Erkidegoko (EAE) gainerako lurraldeetan ere. Eta bigarrenik, aukera izango dugu ikusteko hizkuntza-aniztasunaren inguruan proposatu ditugun hipotesiak zuzenak diren —eta zein neurritan—, edo datuek beste errealitate desberdin bat erakusten duten; helburu horrekin abian jarri dugu 2020ko urte amaiera bitartean burutu dugun ikerketa kualitatiboa. Espero izatekoa da epe laburrean horren berri emateko aukera izatea.

3. Metodologia

Gipuzkoako hizkuntzen mapa proposatzeko, azken urteetan herrialdera heldutako immigrazio-mugimenduaren inguruko joera orokorrak eta biztanleriaren jatorria eta ezaugarriak aztertu dira. Datuok hizkuntza-aniztasunaren sortzaile den jatorri-estatuaren arabera begiratu dira, jakinik ez direla homogeneoak jatorri-estatuetatik bertaratutako biztanle-kopuruak, ez eta banaketa Gipuzkoako geografia osoan. Horrez gain, Espainiako estatutik etorritakoen inguruko datuak ere hartu dira kontuan.

Zehaztu behar da ikerketa honetan jatorri atzerritarreko biztanletzat honako hiru ezaugarrietakoren bat duten guztiak hartu direla: a) *Espainian jaio eta atzerritarra*² izatea; b) *atzerrian jaio eta espainiarra*, eta c) *atzerrian jaio eta*

² Ikerketa honetan *atzerria* kategoria Espainiaz kanpoko estatuei esleitzen zaie; *atzerritar*, Espainiako estatuko nazionalitatea ez duten biztanleei.

atzerritarra. Garrantzikoa da egindako hautu hori kontuan izatea, izan ere, hizkuntza-aniztasunaren ikuspegitik ikerketa-taldeak egokia ikusi du ofizialki espainiar nazionalitatea izan arren, atzerrian jaiotakoen hizkuntza-aniztasuna aztertzeke aukera baliatzea. Eta garrantzikoa da, hain zuzen, biztanleria atzerritarraren inguruko datuek ez dituztelako kontuan hartzen, logikoa den bezala, azken talde horretako kideak (*atzerrian jaiotako espainiar nazionalitatea dutenak*); ikerketa honetan ordea, hizkuntza-aniztasunaren inguruko datuak aztertzea helburu denez, azaldu den hautu hori egin da.

4. Azterketako hipotesiak

Gipuzkoako hizkuntzen mapa osatzeko kontuan izan behar da, arestian aipatu den eran, gaur egun ez dagoela biztanleriaren hizkuntza-datu zehatzak biltzen dituen prozedura formal edo protokolorik, EUSTAT-ek euskarari eta gaztelaniari buruz egiten duenaz gain. Beraz, ez dago ziurtasunez jakiterik zein diren Gipuzkoako biztanleek hitz egiten dituzten hizkuntzak. Izan ere, galdera horri erantzutea soilik berariaz egindako ikerketa kualitatibo bidez da posible. Nolanahi ere, gogoan izan behar da dagoeneko egin diren ikerketek hurbilketa bat egiteko aukera eman dutela, nahiz eta ez diren modu sistematikoan egin. Lan honetan, bereziki kontuan izan dira Ahotsak proiektuak argitaratutako lana (Ahotsak 2016) eta Ikuspegik argitaratutakoak (Uringa et al. 2008, Fernández Aragón et al. 2017).

Hori horrela, eta aipaturiko ikerketa kualitatiboaren emaitzen esperoan, momentuz egin daitekeen lehen hurbilketarako, azterketa honetan erabili diren hipotesiak ondorengoak dira:

- Jatorri atzerritarreko biztanleek jatorri-herrialdeetako hizkuntza ofizialak hitz egiten d(it)u(z)te. Baina, jakina da, era berean, ez dela beti horrela izaten.
- Jatorrizko herrialdeetan, hizkuntza ofizialez gain, beste hizkuntza bat (edo batzuk) hitz egin dezakete (edo ditzakete), baina hori(ek) ere identifikatu behar d(ir)a. Alegia, jatorrian beste hizkuntza-komunitate bateko kide direnek, hizkuntza ofizialaz gain, (edo hori hitz egiten ez

dutela ere), beste hizkuntza bat (edo gehiago) hitz egiten dute (edo dituzte).

- Jatorri atzeritarreko biztanleriaz gain, Espainiako estatuko hizkuntza-aniztasuna kontuan hartzeko, gaztelaniaz gain beste hizkuntza bat duten erkidegoetan jatorria duten biztanleek jatorriko hizkuntza hitz egin dezakete.

5. Immigrazioko joera nagusiak

Jatorri atzeritarreko biztanleak Gipuzkoan, 2018ko datuen arabera, 73.922 dira (biztanleria osoarekiko % 10,3). *Atzerrian jaio* eta *atzeritarrak* direnak Gipuzkoan 45.821 biztanle dira (% 62), eta kopuru horren erdia dira *espainiar nazionalitatea* jaso dutenak: 22.688 biztanle (% 31). Horiez gain, *bertan jaio arren, nazionalitatea ez dutenak* 5.413 lagun dira. Beraz, datu horiek adierazten dute immigrazioa egonkortzen ari den fenomeno dela, eta, datozen urteetan gerta daitekeenaren iragarle ere badela. Alegia, immigrazioko biztanleria, eroldan izena eman ondoren, nazionalizatze-prozesuetan sartu ohi da, baina jatorriaren arabera, urte gehiago edo gutxiago behar izaten duen arren, parte handi bat nazionalizatzen joango da (Aierdi 2019).

Sexuaren araberako banaketari dagokionez, Euskal Autonomia Erkidegoan bezala Gipuzkoan ere, gehiago dira jatorri atzeritarreko emakumeak gizonezkoak baino (% 52,2 emakumeak). Batez ere, Hego eta Erdialdeko Amerikako herrialdeetako jatorria dutenen artean nagusitzen dira emakumezkoen proportzioak. Azpimarratu behar da gainera, ohikoa izan den joera orokorra aldatu duela gertakari horrek. Izan ere, migrazio-mugimendu historikoetan gizonen kopurua handiagoa izan da, migrazio-prozesuetan *lehenak irteten* edo *pioneroak* izan baitira. Gaur egun, ordea, migrazioaren fenomenoak *feminizazio* antz doa.

Aldaketa horrek badu lotura xede-lurraldeen behar nagusietan gertatu diren aldaketekin; Gipuzkoako kasuan, XXI. mende hasieran behar industrialak nagusi izan ziren, baina gaur egun horiek aldatu dira. Esate baterako, bertako populazioaren zahartze-prozesuak, landa-eremua ahultzen joateak

eta tokian tokiko industria espezializatuari erantzuteko beharrak bi immigrazio-talde bereizi ditu nagusiki: populazio zaharkituaren zaintzara egokituko diren pertsonak, bereziki (baina ez beti) emakumeak, eta industriaren eremuan lan egiteko kualifikatutakoak, bereziki (baina ez beti) gizonak.

Horrek immigrazioaren feminizazioa finkatzea ekarri du. Batez ere, Hego eta Erdialdeko Amerikako herrialdeetan jatorria dutenen artean emakume gehiago dira: Nikaragua (emakumeak % 75), Honduras (% 71), Bolivia (% 59), Peru (% 58), Kolonbia (% 57). Halere, ez soilik Amerikatik datozenen kasuan, Ukrainan eta Nigerian jatorria dutenen artean ere, hala gertatzen da. Baina esatea komeni da joerak aldatu egin daitezkeela, eta hala gertatu da, jada, kasu batzuetan. Esate baterako, Ekuadorreko jatorriko immigrazioaren lehenengo fasean (2000-2005 urteak) emakumeen presentzia nagusia zen; gaur egun, ordea, gehiago dira gizonezkoak emakumezkoak baino (% 55 gizonezkoak). Gizonen proportzioa handiagoa da, baita ere, honako jatorri-estatuen kasuetan: Maroko (gizonezkoak % 59), Errumania (% 53), Portugal (% 62), Pakistan (% 70), Aljeria (% 69), Senegal (% 79).

Aipatutako joeren aldaketek (zehazturiko Ekuadorren kasuan, esate baterako) sakoneko beste joera zabalduago bat ere azaltzen dute: zenbat eta luzeagoa izan herrialde jakin bateko immigrazio-prozesua, hainbat eta sexuaren araberako egoera parekatzeko joera handiagoa izango du. Hau da, badirudi gizona ala emakumea izan lehen migratzen duena, ondoren, beste kidea eta seme-alabak erakartzen dituela, sexuaren araberako banaketa parekatuz (Aierdi 2019). Beraz, gaur egun ditugun datuekin ezin dugu ziurtasunez aurreikusi emakume/gizonen arteko banaketa nola bilakatuko den.

6. Immigrazioko datuak eta hizkuntza-aniztasuna: jatorri atzerriarreko biztanleriaren hizkuntza-aniztasuna

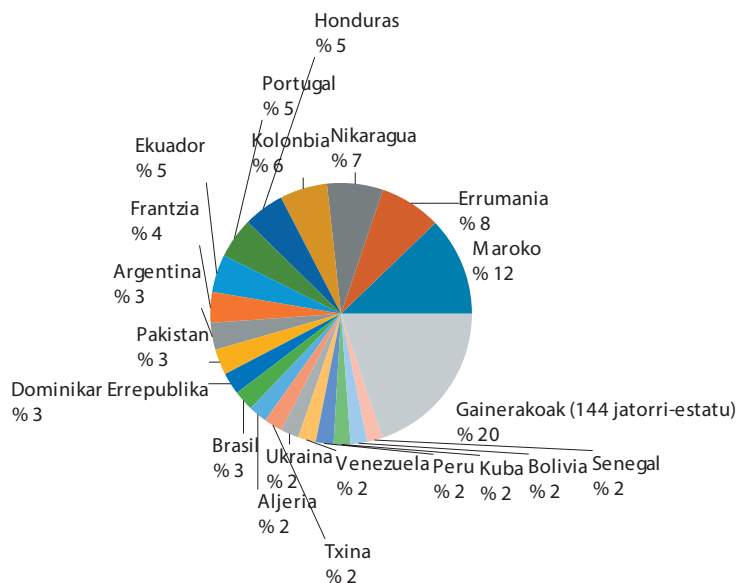
Erroldaturik dagoen jatorri atzerriarreko biztanleria 73.922 pertsonen osatzen dute³ (Gipuzkoako biztanleriaren % 10,3). Horien artean, 20 jato-

³ EUSTAT. Biztanleriaren udal-errolda 2018.

rri-estatuetakoz biztanleek jatorri atzeritarreko populazioaren % 80 osatzen dute, estatu bakoitzetik 1.000 biztanle baino gehiago. Beraz, pentsa daiteke jatorri horietako hizkuntzek izango dutela herrialdean hiztun-kopuru handiena, hainbat kasutan, 1.000 hiztun baino gehiago.

Aipatutako biztanle-kopuru handiena (% 80) ondoren zehazten diren hogeitau estatu hauetatik dator: Maroko, Errumania, Ekuador, Nikaragua, Kolonbia, Honduras, Portugal, Ekuador, Frantzia, Argentina, Pakistan, Dominikar Errepublika, Brasil, Aljeria, Txina, Ukraina, Venezuela, Peru, Kuba, Bolivia eta Senegal (ikus 1. Irudia). Horien artean nagusitzen den jatorria Maroko da, bertatik baitator jatorri atzeritarreko populazioaren % 12,2 (9.017 biztanle), eta bigarrena den Errumaniari tarte handiarekin urruntzen zaio, ia bost puntuko aldea ateratzen baitio (% 7,6; 5.628 biztanle). Ondorengo jatorri atzeritarreko biztanleen jatorrizko estatuak tarte txikiarekin

1. Irudia. Jatorri atzeritarreko biztanleria jatorri-estatuaren eta jatorri atzeritarreko populazioaren arabera (%)

Iturria: EUSTAT. 2018ko Biztanleriaren udal-errola. Irudia egileak egina.

bereizten dira. Kontuan izan behar da, gainera, horiek guztiak herrialde osoan barreiatuta daudela. Nolanahi ere, oso kontuan hartzekoa da estatu horietatik guztietatik bertaratutakoak 1.000 lagun baino gehiago direla, eta, beraz, pentsa daitekeela biztanle horien hizkuntzek izango dutela Gipuzkoan hiztun-kopururik handienak.

Ezarritako irizpideak kontuan izanda, aurreikus daiteke Gipuzkoan hiztun-kopuru handienak izan ditzaketen jatorri atzerritarreko hizkuntzak honakoak direla:

- **Arabiera:** Marokon hitz egiten den arabiera darija izenarekin ezagutzen da, eta Aljerian hitz egiten denarekin elkar ulergarritasun oso handia du. Horietako bakoitzean aldaera geografiko desberdinak hitz egiten dira; horiez gain, arabiera estandarra funtzio ofizialetan edota erlijio-esparruan erabiltzen da. Kontuan izan behar da Marokotik eta Aljeriatik etorritako biztanleak 10.000tik gora direla Gipuzkoan (Marokotik 9.017, Aljeriatik 1.697).
- **Amazigera:** Ez dago datu zehatzik hizkuntza hori hitz egiten duten biztanleen gainean, baina hainbat hurbilketen arabera, Marokoko populazioaren % 40k amazigeraz hitz egiten du eta Aljeriako populazioaren % 17k (Mezhoud eta El Kirat, 2020: 27). Beraz, pentsa daiteke Gipuzkoan ere asko izango direla hizkuntza horretan hitz egingo duten biztanleak.
- **Errumaniera:** Jatorria Errumanian duen biztanle-kopurua 5.628koa da, jatorri atzerritarreko biztanleriaren % 7,6.
- **Portugesa:** Jatorria Portugalen eta Brasilen duten pertsonak dira; jatorri atzerritarreko biztanleriaren % 5,0 (3.703 biztanle) eta % 2,5 (1.862 biztanle) hurrenez hurren, 5.565 pertsona guztira.
- **Frantsesa:** Jatorria Frantzian dutenak 2.805 biztanle dira, baina horiez gain, ohikoa da Maroko eta Afrikako beste lurralde batzuetako biztanleek ere frantsesez hitz egitea; esate baterako Aljeriatik edota Senegaletik datozenak. Bestalde, Frantzian jatorria duten zenbaitek beste hizkuntza batzuk ere hitz egin ditzakete, hala nola bretoiera edo okzitaniera. Hala baieztatu du 101L proiektuak gutxienez bretoierari dagokionez buruz (Ahotsak 2016).

- **Urdua** eta **punjabera**: Jatorria Pakistanen dutenek hitz egin dezakete (2.379 biztanle). Bi kasuetarako lekukotasunak badira (Ahotsak 2016 eta Uranga et al 2008).
- **Ukrainera**: Jatorria Ukrainan dute 1.666 biztanlek. Horietako askok errusiera ere hitz egiten dute, jaso diren lekukotasunen arabera.
- **Mandarin txinera** eta **kantonera** (besteak beste): Jatorria Txinan dutenak 1.376 lagun.
- **Wolofera, fula, sererera, diolera, mandinkera**, soninkera, frantsesa eta ingelesa: jatorria Senegalen dutenen artean badira lekukotasunak. 1.409 lagun dira (Uranga et al. 2008).

Bestalde, bada 140 bat lurraldetatik etorritako populazioa, jatorri atzerri-tarreko biztanleriaren % 20 osatzen duena, eta lurraldeko hiztun-kopuru txikiko hizkuntza-aniztasun oso handia eratzen da horien artean ere; batzuek 500 biztanletik gora dituzte, baina gehien-gehienek 100 baino gutxiago. Horien jatorriaren arabera honela banatu daitezke, besteak beste, Gipuzkoan hiztun-kopuru txikia duten hizkuntzak:

- **Afrika**: akanera, bubiera, diolera, fangera, fula, igboera, kombo, lingala, mandinkera, moorea, sekiera, soninkera, pulaarera, yorubera...
- **Amerika**: guarania, kitxua, mapudunguna, aimara, maia hizkuntzak, nahuatl...
- **Asia**: bahasa, bengalera, hindia, japoniera, koreera, mongoliera, nepalera, tagaloea, thaiera...
- **Europa**: alemana, Eskoziako gaelikoa, galesa, errusiera, italiera, bulgari-
ra, moldaviera, poloniera, nederlandera, erretorromaniera, armeniera,
frisiera, georgiera, bosniera, hungaria, letoniera, kroaziera, suediera...
- **Ozeania**: maoriera, tagaloea...

Azkenik, hizkuntza-aniztasunaren aldetik oso kontuan hartzekoa da Espai-niako estatuan jatorria duten biztanleen hizkuntza-aniztasuna. Eta, alde horre-tatik azpimarratzekoa da, badela Gipuzkoan Galiziako jatorria duen populazio oso handia (10.000 biztanletik gora), eta -ikerketa zehatzen esperoan- aurrei-

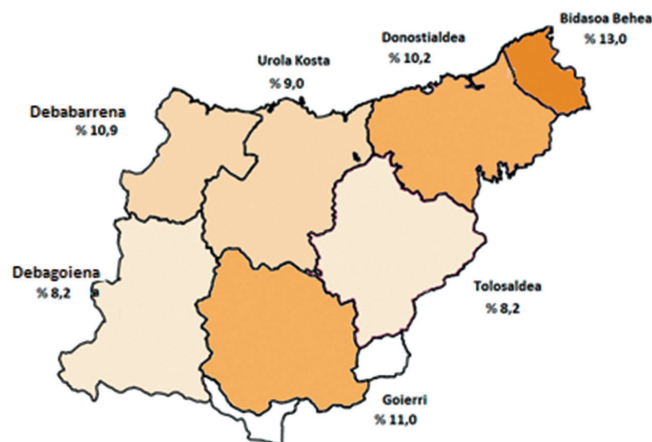
kusi daitekeela horietako askok galegoa ere hitz egingo dutela. Antzera esan daiteke Kataluniako Herrialdeetako biztanleriari dagokionez ere, 5.000ra hurbiltzen baita jatorri horietako biztanle-kopurua. Azkenik aipa daiteke, Espainiako beste hizkuntza bat hitz egin dezakeen populazioa oso txikia dela Gipuzkoan, asturierara edo aragoiera hitz egin dezaketenak, esate baterako.

7. Jatorri atzerritarreko biztanleria jatorri-estatuen arabera Gipuzkoako eskualdeetan

7.1. Biztanleria jatorriaren arabera Gipuzkoako eskualdeetan

Bidasoa Behean kokatzen da jatorri atzerritarreko biztanleriaren ehuneko handiena (ikus 2. irudia), zalantzarik gabe, estatuen arteko mugak eraginda. Bertan % 13koa da jatorri atzerritarreko biztanleria, 10.000 lagunetik gora (Gipuzkoan % 10,3). Gipuzkoako batezbesteko horretatik zertxobait gora kokatzen dira baita ere Goierri (% 11) eta Debabarrena (% 10,9).

2. Irudia. Jatorri atzerritarreko biztanleria eskualdearen arabera. Gipuzkoa (2018) (Biztanleria osoarekiko %)

Iturria: EUSTAT. 2018ko Biztanleriaren udal-errola. Mapa egileak egina.

Donostialdeak bere pisu demografikoaren eraginez markatzen du batezbestekoa (% 10,2), eta esan gabe doa eskualde horretan kokatzen dela, espero izatekoa den bezala, kopuru absolutuetan jatorri atzerritarreko biztanle-kopuru handiena (33.640 biztanle), Gipuzkoako jatorri atzerritarreko biztanleriaren ia erdia bertan erroldatuta baitago (% 45).

Nolanahi ere, esan daiteke, jatorri atzerritarreko biztanleria herrialdeko eskualdeetan modu orokortuan zabaldu dela. Egia da muga eta hiriburua biltzen dituzten eskualdeetan nabarmentzen dela dentsitate handixeagoa, baina, gainerakoetan tartea ez dela oso handia (% 8,2tik % 10,9ra). Herrialdearen izaera ekonomiko eta sozial deszentralizatuaren isla ere baden ezaugarria, bestalde.

1. Taula. Jatorri atzerritarreko biztanleria jatorri-lurraldeen arabera. Eskualdeetako banaketa. Gipuzkoa (2018)

	(Abs.)	Jatorri atzerritarreko biztanleriarekiko (%)	Biztanleria osoarekiko (%)
Bidasoa Behea	10.247	13,9	13,0
Goierri	7.502	10,1	11,0
Debabarrena	6.068	8,2	10,9
Debagoiena	5.130	6,9	8,2
Donostialdea	33.640	45,5	10,2
Tolosaldea	4.529	6,1	8,2
Urola Kosta	6.806	9,2	9,0
	73.922	100,0	

Iturria: EUSTAT. 2018ko Biztanleriaren udal-errola.

7.2. Jatorri-estatueta​ gaztelania ofiziala duten biztanleak

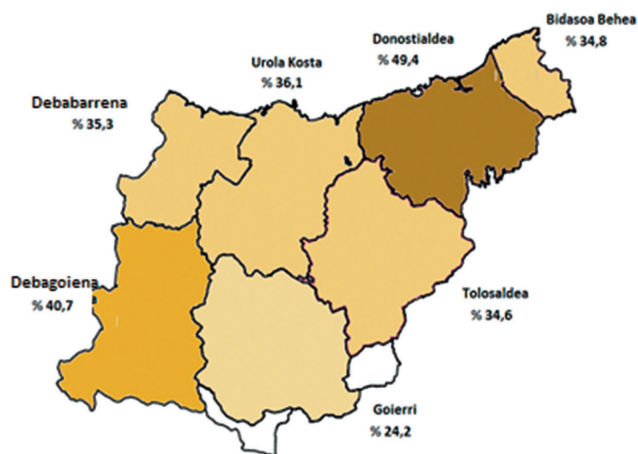
Aurreko atalean azaldu den bezala, hizkuntza-aniztasunaren kudeaketaren ikuspegitik oso interesgarria da begiratzea zein den Gipuzkoan jatorri atzerritarreko biztanleriaren jatorri-estatueta​ gaztelania duten biztanleria-

ren proportzioa, izan ere, pentsatzekoa da hizkuntza-kudeaketaren esparruan proposamen berezituak egiteko beharra izango dela. Talde horretan bildu ditugu ondorengo estatuetako biztanleak: Nikaragua (jatorri atzerriarreko biztanleria osoaren % 6,9), Kolonbia (% 5,9), Honduras (% 5,0), Ekuador (% 4,7), Argentina (% 3,3), Dominikar Errepublika (% 2,7), Venezuela (% 2,2), Peru (% 2,2), Kuba (% 2,1), Bolivia (% 2,1) eta portzentaje txikiagoa duten beste estatu batzuk.

Eskualdez eskualde begiratuz gero, ikus daiteke Donostialdean immigrazioa populazioaren erdiak duela jatorri-estatuetan gaztelania hizkuntza ofiziala (% 49,9). Gehienak elebakarrak dira hizkuntza horretan, baina ez beti; gutxienez aimara, guarania, mapudunguma eta kitxua hizkuntzatan hitz egiten duten lekukotasunak jaso baitira.

Donostialdean ez ezik, Debagoienak ere handia da ehunekoa (% 40,7); gainerako eskualdeetan immigrazioaren herena inguru da; ehuneko txikiena nabarmen Goierriin dago (% 24,2).

3. Irudia. Jatorri-estatuetan gaztelania ofiziala duten biztanleak. Gipuzkoa (2018) (jatorri atzerriarreko biztanleriarekiko %)

Iturria: EUSTAT. 2018ko Biztanleriaren udal-errola. Mapa egileak egina.

2. Taula. Biztanleriaren jatorri-lurraldeen kopuruaren arabeko mapa.
Eskualdeetako banaketa. Gipuzkoa (2018)

	Jatorri atzerritarreko biztanleriarekiko (%)
Bidasoa Behea	34,8
Goierri	24,2
Debabarrena	35,3
Debagoienan	40,7
Donostialdea	49,4
Tolosaldea	34,6
Urola Kosta	36,1
	100,0

Iturria: EUSTAT. 2018ko Biztanleriaren udal-errolda.

Nolanahi ere, nahiz eta artikulu honetan azaltzeko tarterik izango ez dugun, inportantea da eskualdeko datuez gain, udalerriz udalerrikoak arretaz begiratzea. Aipa dezagun soilik horien dentsitatea oso handia dela Donostia eta Zarautz bezalako udalerri handietan (% 56,1 eta % 54 hurrenez hurren). Bi udalerri horietan ez ezik, zenbait udalerri oso txikitan ere hala gertatzen da, esate baterako, Abaltzisketan (% 70), Altzagan (% 66,7), Baliarrainen (% 66,7), Beizaman (% 75), Elduainen (% 87,5), Gabirian (% 61,9) eta Gaztelun (% 83,5).

7.3. Gipuzkoako migrazio handiena sorburu duten 20 jatorri-estatueta hizkuntza-aniztasuna

Arestian zerrendatu dira Gipuzkoako eskualdeetako 20 jatorri-estatuak nondik biztanle-kopuru handienak datozen. Atal honetan, berriz, gaztelania ofizial duten herrialdeak ez diren 10 lurralde hauetako datuak aztertuko ditugu: Maroko, Errumania, Portugal, Frantzia, Pakistan, Brasil, Aljeria, Txina, Ukraina eta Senegal.

3. Taula. Jatorri atzerritarreko biztanleen jatorri-estatuak eskualdearen arabera
(Kopuru absolutuak eta jatorri atzerritarrekiko %)

		Bidasoa Behea	Debabarrena	Debagoiena	Donostialdea	Goierri	Tolosaldea	Urola Kosta	Guztira
Maroko	Abs.	910	1.726	735	2.584	1.124	819	1.119	9.017
	%	8,9	28,4	14,3	7,7	15	18,1	16,4	
Errumania	Abs.	805	213	75	1.441	2.329	358	407	5.628
	%	7,9	3,5	1,5	4,3	31	7,9	6	
Portugal	Abs.	503	217	417	1.682	396	306	182	3.703
	%	4,9	3,6	8,1	5	5,3	6,8	2,7	
Brasil	Abs.	463	167	83	773	76	91	209	1.862
	%	4,5	2,8	1,6	2,3	1	2	3,1	
Frantzia	Abs.	891	91	91	1.370	85	92	185	2.805
	%	8,7	1,5	1,8	4,1	1,1	2	2,7	
Aljeria	Abs.	197	114	215	587	161	184	239	1.697
	%	1,9	1,9	4,2	1,7	2,1	4,1	3,5	
Pakistan	Abs.	145	266	504	376	466	76	536	2.369
	%	1,4	4,4	9,8	1,1	6,2	1,7	7,9	
Ukraina	Abs.	387	33	38	869	59	200	80	1.666
	%	3,8	0,5	0,7	2,6	0,8	4,4	1,2	
Txina	Abs.	235	88	127	962	90	67	107	1.676
	%	2,3	1,5	2,5	2,9	1,2	1,5	1,6	
Senegal	Abs.	303	329	54	261	153	70	239	1.409
	%	3	5,4	1,1	0,8	2	1,5	3,5	

Iturria: EUSTAT. 2018ko Biztanleriaren udal-errolda.

4. Irudia. Marokon jatorria duen biztanleria. Eskualdeak. Gipuzkoa (2018)

% Jatorri atzeritarrekiko

5. Irudia. Errumanian jatorria duen biztanleria. Eskualdeak. Gipuzkoa (2018) (%)

% Jatorri atzeritarrekiko

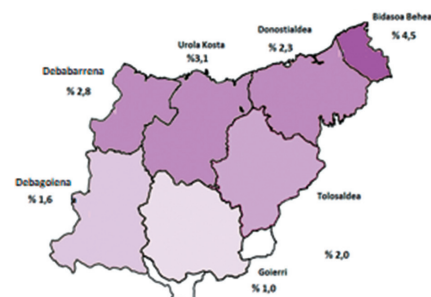
6. Irudia. Portugalen jatorria duen biztanleria. Eskualdeak. Gipuzkoako eskualdeak (2018)

% Jatorri atzeritarrekiko

7. Irudia. Brasilen jatorria duen biztanleria. Eskualdeak. Gipuzkoako eskualdeak (2018)

% Jatorri atzeritarrekiko

Iturria: EUSTAT. 2018ko Biztanleriaren udal-errola. Mapa egileak egina.

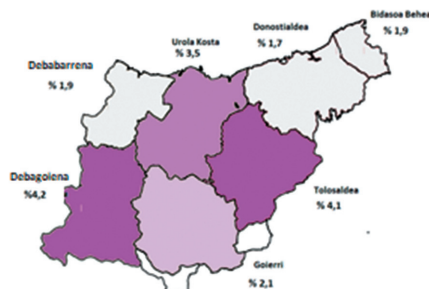
8. Irudia. Frantzia jatorria duen biztanleria. Eskualdeak. Gipuzkoako eskualdeak (2018)

% Jatorri atzerritarrarekiko

9. Irudia. Aljeria jatorria duen biztanleria. Eskualdeak. Gipuzkoako eskualdeak (2018)

% Jatorri atzerritarrarekiko

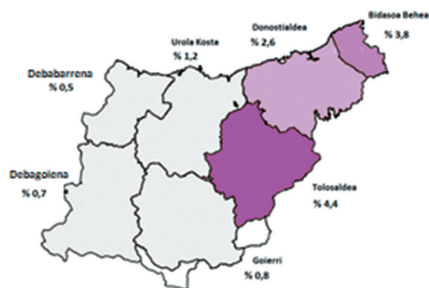
10. Irudia. Pakistanen jatorria duen biztanleria. Eskualdeak. Gipuzkoako eskualdeak (2018)

% Jatorri atzerritarrarekiko

11. Irudia. Ukrainan jatorria duen biztanleria. Eskualdeak. Gipuzkoako eskualdeak (2018)

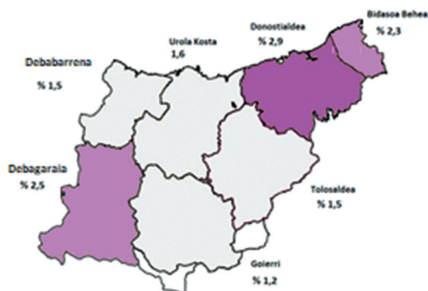
% Jatorri atzerritarrarekiko

Iturria: EUSTAT. 2018ko Biztanleriaren udal-errola. Mapa egileak egina.

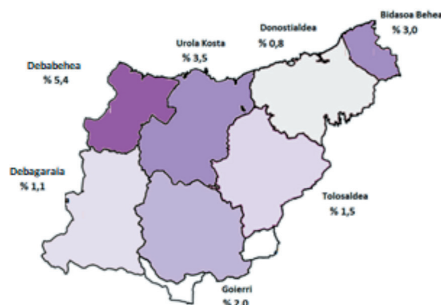
12. Irudia. Txinan jatorria duen biztanleria. Eskualdeak. Gipuzkoako eskualdeak (2018)

% Jatorri atzeritarrekiko

13. Irudia. Senegalen jatorria duen biztanleria. Eskualdeak. Gipuzkoako eskualdeak (2018)

% Jatorri atzeritarrekiko

Iturria: EUSTAT. 2018ko Biztanleriaren udal-errola. Mapa egileak egina.

Eskualdez eskualde egindako banaketaren ondoren, azpimarra daitezkeen ezaugarriak honakoak dira:

- **Marokon** jatorria duen biztanleria Gipuzkoako eskualde guztietan barreiatuta dago, eta guztietan nabarmenki kopuru handieneko taldea osatzen dute, Goierri izan ezik (bertan kopuru handiena Errumaniako jatorria dutenak dira). Beraz, aurreikusi daiteke, arabiera eta amazigera hiztunak eskualde guztietan daudela.
- **Debabarreneko** eskualdean dago Marokon jatorria duen biztanleen dentsitate handiena, eta txikiena Donostialdea eta Bidasoa Behean (% 7,7 eta % 8,9 hurrenez hurren), nahiz eta kopuru absolutuetan talderik handiena hiriburuaren inguruan kokatu den.
- **Errumaniar** jatorria duen biztanleria eskualde guztietan kokatzen da, baina bereziki altua da kopuru hori Goierri (2.329 biztanle), eta baxua aldiz Debagoienan (75 biztanle).
- Dentsitateari dagokionez ere, bereziki **Goierriko** eskualdean dute presentzia nabarmena (jatorri atzeritarreko biztanleriaren % 31); gainerako eskualdeetan dentsitatea nabarmen txikiagoa da (guztiak

% 8tik beherakoak). Beraz, esan daiteke errumanierako hiztun kopuru oso esanguratsua dagoela Goierriko eskualdean.

– **Portugalen** jatorria duen populazioa Donostialdean kokatu da bereziki (1.682 biztanle), eta nabarmentzekoa Urola Kostan duen presentzia txikia (182 biztanle).

- Dentsitate handiena, ordea, **Debagoienak** du (% 8,1).

– **Brasilen** jatorria duen populazioa:

- **Donostialdean** eta **Bidasoa Beheko** eskualdeetan finkatu dira batez ere (773 eta 463 biztanle hurrenez hurren).
- Horrela, esan daiteke elkarren ondoan dauden bi eskualde horietan daudela portugesa hitz egiten duten 3.500 biztanle inguru.

– **Frantzian** jatorria duen biztanleria eskualde guztietan barreiatuta dago.

- Dentsitate nabarmen handiena **Bidasoa Behean** (% 8,7) eta **Donostialdean** (% 4,1) dago; 891 eta 1.370 biztanle hurrenez hurren, zailtzarrik gabe mugaz bi aldeetako mugimenduen eraginez. Gainerako eskualdeetan dentsitatea % 1 eta % 2ren artean dago.
- Nolanahi ere, kontuan izatekoa da, Afrikako zenbait lurraldetatik etorritako biztanleek sarri frantsesez hitz egiten dutela, esate baterako Aljeriatik edo Senegaletik datozen askok.

– **Aljerian** jatorria duen biztanleria eskualde guztietan kokatu da:

- Bereziki **Debagoienan** eta **Tolosaldean** dute ehuneko handiena, baina kopuru absolutuetan 200 biztanle inguru dira eskualde bakoitzean, Donostialdean izan ezik, non ia 600 biztanle baitiren.

Nolanahi ere, hizkuntzaren aldetik aldaera desberdinak diren arren, ulergarritasunaren aldetik kontuan izan beharko litzateke eskualde bakoitzean bizi den Maroko jatorriko biztanleria ere.

Era berean, amazigeraz hitz egiten dutela erakusten duten lekukotasunak ere badira.

– **Pakistanen** jatorria duen populazioa:

- Dentsitate handiena **Debagoienan**, **Urola Kostan** eta **Goierri** du. Aldiz, Donostialdean, Bidasoa Behean eta Tolosaldean nabarmen txikiagoa da dentsitatea.
- Urduz hitz egiten dutelako datuak badaude, baina horietariko askok punjabera ere hitz egiten dutela ikusi da.

– **Ukrainan** jatorria duen populazioa:

- **Tolosaldean** (% 4,4) eta **Bidasoa Behean** (% 3,8) kokatu da ehuneko handiena. Baina, Donostialdean ere, absolutuetan oso kontuan izateko datua da ia 1.000 biztanle badiela jatorri horretakoak. Arestian aipatu den bezala, ukraineraz gain, horietako biztanle askok errusieraz hitz egiten dutela ere badakigu.

– **Txinan** jatorria duen populazioa:

- **Donostialdean** dago kokatuta populazioaren portzentaje (% 2,9) eta kopuru handiena (962 biztanle), nahiz eta gainerako eskualdeetan ere barreiatuta dauden; kopuru txikiena Tolosaldean kokatzen da (67 biztanle).

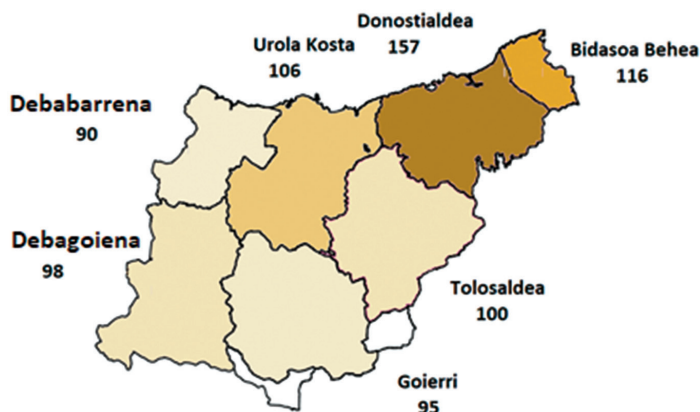
– **Senegalen** jatorria duen populazioa:

- **Debararrenan** (% 5,4), **Urola Kostan** (% 3,5) eta **Bidasoa Behean** (% 3,0) kokatu dira Senegal jatorriko gehienak. Nahiz eta gainerakoetan ere badiren kontuan izateko taldeak. Jatorri honetako biztanleek wolofera, sererera edo diolera hizkuntzetan hitz egiten dute, besteak beste.

8. Jatorri aniztasuna

Lehen atalean esan den bezala, Gipuzkoan biztanle-kopuru altuko 20 jatorri-lurraldeez gain, badira biztanle kopuru txikiagoa duten 140 jatorri-lurralde inguru. Horiek hiztun-kopuru txikiko hizkuntza-aniztasun oso handia ekarri dute herrialdera, eta eskualdez eskualde barreiatu dute aniztasun hori.

14. Irudia. Jatorri-lurralde kopuruak Gipuzkoako eskualdeetan (2018)

Iturria: EUSTAT. 2018ko Biztanleriaren udal-errola. Mapa egileak egina.

Ondorengo irudian ikus daitekeen bezala, Donostialdean eta Bidasoa Behean kokatzen da baita ere aniztasun handieneko biztanleria. Baina gainerako eskualdeetan ere 100 lurralde inguruko biztanleak kokatzen dira eta aurreikus daiteke guztietan egongo dela hizkuntza-aniztasun oso handia.

9. Ondorioak

Artikulu honetan *Gipuzkoako hizkuntzen mapa* aurkeztu da, mapa hori osatzeko egindako lanketa zehaztuz. Biztanleriaren jatorriari buruz, EUSTATEk argitaraturiko udal erroldako 2018ko datuak aztertzerakoan ateratako ondorioak honakoak dira:

- Ikerketa kuantitatibo honek hizkuntza-aniztasunaren errealitatea mapan kokatzea ahalbidetzen du, soilik, hipotesi-mailan. Beraz, ezinbestekoa da hemen planteatu diren hizkuntzen kokapenak azterketa kualitatiboaren bitartez balidatzea.
- Kontuan izan behar da hipotesi modura planteatu dela jatorri-estatuko hizkuntzak hitz egiten dituztela migrazioko biztanleek. Baina, ez da beti

horrela izaten. Gainera, biztanle askok hizkuntza bat baino gehiago hitz egiten dute, jatorriko hizkuntza ofizialaz gain. Eta, beraz, are garrantzizkoagoa da ezkutuan geratu ohi diren hizkuntzak egon badaudela kontuan izatea.

- Azterketa honetan ondorioztatzen denez, jatorri atzerritarreko hizkuntza-aniztasuna oso handia da. Esan daiteke Gipuzkoan 130 hizkuntza inguru hitz egiten direla, kontuan izanda jatorri-estatuen kopurua. Baina, hizkuntza horien guztien presentzia (hiztun-kopurua) ez da neurri berekoa, jakina, aurreikus baitaiteke hizkuntza gutxi batzuk hiztun-kopuru handi xamarrek izango dituztela, eta beste batzuk oso txikiak. Lehen talde horretan kokatzen dira Gipuzkoan 1.000 biztanle baino gehiago dituzten herrialdeetatik datozen biztanleek hitz egiten dituzten hizkuntzak: arabiera, amazigera (Maroko jatorria), errumaniera (Errumania), portugesa (Portugal eta Brasil), frantsesa (Frantzia eta Afrika-ko hainbat estatu), urdua, punjabera (Pakistan), ukrainera eta errusiera (Ukraina), kantonera eta mandarina (Txina), eta wolofera, fula, sererera (Senegal).
- Hiztun-kopuru txikiagoko 120 bat hizkuntzaren presentzia ere aurreikusi daiteke (1.000 edo, gehienetan, 500 baino txikiagoa), kontuan izanda jatorri atzerritarreko biztanleriaren % 20k 130 estatu desberdinetan duela jatorria.
- Hizkuntza horien guztien presentzia ez da modu homogeen bantatu Gipuzkoako eskualde guztietan, ez eta udalerriz udalerrira ere. Beraz, arreta bereziarekin begiratzea komeni da, jakiteko zein izan daitekeen hizkuntza horien presentzia maila administratibo bakoitzean.
- Jatorri atzerritarreko biztanleriaren artean, jatorriko estatuetan gaztelania ofiziala duten pertsona-kopuruen ehunekoa oso handia da (% 50 inguru). Biztanle horietatik gehienak gaztelaniaz elebakarrak dira jatorriz, nahiz eta, badiren Amerikako beste hizkuntza batzuk hitz egiten dituztenak ere. Azken urteetako joerak kontuan izanda ehuneko hori etorkizun hurbilean handituko dela ere aurreikus daiteke.

- Espainiako estatuko beste hizkuntzen presentzia ere azpimarratu behar da, batez ere, galegoaren kasuan. Bertan daude Galizian jatorria duten 11.000 biztanle inguru. Herrialde Katalanetan jatorria dutenak ere 5.000 pertsona inguru dira. Beraz, pentsatzekoa da bi hizkuntza horien presentzia ere esanguratsua izan daitekeela herrialdean.
- Hizkuntza-kudeaketa publikoaren planteamendurako, gomendagarria da deskribaturiko ezaugarri horiek kontuan izatea, baita kudeaketa horren diseinuan kulturartekotasunaren printzipioak abian jartzea ere, justizia soziala eta gizarte erantzukizuneko ekimen propositiboak aurrera eramanez nahi badira, baita euskararen biziberritzearen ikuspegitik ere.

Artikulu honen helburua izan da biztanleriaren jatorri aniztasunaren ondorioz osaturiko *Gipuzkoako hizkuntza-aniztasunaren mapa* aurkeztea; ikerketa kualitatiboaren emaitzek lehenbailehen zuzenduko dute hipotesi-mailean aurkezturiko mapa hau.

Bibliografia

AIERDI, Xabier (2019). «Immigrazio joera nagusiak», in *Gipuzkoako hizkuntzak* <https://www.gipuzkoa.eus/eu/web/hizkuntzaberdintasuna/gipuzkoakohizkuntzak/immigrazioaren-joera-nagusiak> (kontsulta: 2020-05-08).

EUSKAL HERRIKO AHOTSAK-BADIHARDUGU EUSKARA ELKARTEA. 101L Proiektua, <https://101l.ahotsak.eus/> (kontsulta: 2020-03-25).

FERNANDEZ ARAGÓN, Iraide, SHERSHNEVA, Julia, FOUASSIER ZAMALLOA, Maite (2017). «Aniztasuna ikasgeletan: Ikuspegi Kualitatiboa», in *Haur eta gazteen aniztasuna EAEn (Oker izendatutako bigarren belaunaldiak)*. Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua. Ikuspegi (Immigrazioaren Euskal Behatokia).

GILES, H., BOURHIS, R.Y. & TAYLOR, D.M. (1977). «Towards a theory of language in ethnic group relations», in H. Giles (ed.). *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. London, UK: Academic Press: 307-348.

GIMÉNEZ, Carlos (2010). *Kulturartekotasuna: Kontzeptu-proposamena eta aplikazio praktikokoak*. Bilbo: Ikuspegi (Immigrazioaren Euskal Behatokia).

MEZHOUD, Salem, EL KIRAT EL ALLAME, Yamina (2010). «África del Norte y Oriente Medio», in *Atlas de las Lenguas del Mundo en Peligro*. Paris: UNESCO: 26-31.

MOSELEY, Christopher (ed.) (2010). *Atlas de las Lenguas del Mundo en Peligro*. Paris: UNESCO.

SOLANA, Miguel, ORTIZ GUITART, Anna, RODRIGUEZ GARCÍA, Dan (2018). «Multilingüisme en famílies mixtes amb persones d'origen estranger a Catalunya», in *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 8: 111-126, <http://revistes.iec.cat/index.php/TSC>.

URANGA, Belen, AIERDI, Xabier, IDIAZABAL, Itziar, AMORRORTU Estibaliz, BARREÑA. Andoni; ORTEGA, Ane (2008). *Hizkuntzak eta Immigrazioa – Lenguas e Inmigración*. Bilbo: Ikuspegi (Immigrazioaren Euskal Behatokia), UNESCO Etxea, EHuko Munduko Hizkuntza-Ondarearen UNESCO Katedra.